

قرارداد اجتماعی

ژان ژاک روسو

ترجمه

غلامحسین زیرک زاده

ویراستار

بابک حقایق

قاصدک صبا

۱۳۹۱

سرشناسه	: روسو، ژان ژاک، ۱۷۱۳-۱۷۷۸ م. Rousseau, Jean Jacques
عنوان و نام پدیدآور	: قرارداد اجتماعی / ژان ژاک روسو: ترجمه غلامحسین زیرک‌زاده: ویراستار بابک حقایق.
مشخصات نشر	: تهران: قاصدک صبا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۷۵-۲۰-۷
یادداشت	: عنوان اصلی: Du contrat social.
موضوع	: علوم سیاسی - قرارداد اجتماعی
شناسه افزوده	: زیرک‌زاده، غلامحسین، ۱۳۳۲ - مترجم
شناسه افزوده	: حقایق، بابک، ۱۳۳۸ - ویراستار
رده‌بندی کنگره	: JC ۱۷۹ / ۹۳ ق ۲ ۱۳۹۱
رده‌بندی دهی	: ۳۲۰/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۶۵۱۵۹۷

قاصدک صبا

قرارداد اجتماعی

نویسنده: ژان ژاک روسو * مترجم: غلامحسین زیرک‌زاده * ویراستار: بابک حقایق
 * ناظر فنی: ابراهیم سهرابی * حروفچینی: شهیر * یونیفورم جلد: یوریک کریم مسیحی
 * طراح جلد: مصطفی سهرابی * لیتوگرافی: باختر * چاپ و صحافی: پژمان
 * نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱ * تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه (رقعی) * قیمت: ۶۸۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۷۵-۲۰-۷

انتشارات قاصدک صبا: تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - کوچه انوری - پلاک ۲

تلفن: ۶۶۹۷۴۷۲۸ - ۶۶۴۸۶۴۰۴ - ۲۱

sohrabi1971@yahoo.com

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه مترجم
۱۳	روسو و افکار او
۱۳	شرح حال روسو
۲۵	افکار روسو
۳۲	قضایات در افکار روسو
۳۵	تأثیر قرارداد اجتماعی
۴۳	قرارداد اجتماعی با اصول حقوق سیاسی
۴۲	یادآوری
۴۵	کتاب اول
۴۷	مقدمه
۴۸	فصل اول - موضوع کتاب اول
۴۹	فصل دوم - جامعه‌های اولیه
۵۲	فصل سوم - حق زور
۵۳	فصل چهارم - بندگی
۵۹	فصل پنجم - بنیاد سرچشمه قرارداد اولیه را پیدا کرد
۶۱	فصل ششم - پیمان اجتماعی
۶۴	فصل هفتم - سوورن یا هیأت حاکمه
۶۷	فصل هشتم - زندگی اجتماعی
۶۹	فصل نهم - محیط مادی
۷۳	کتاب دوم
۷۵	فصل اول - حق حاکمیت ملی غیر قابل انتقال است

۷۶	فصل دوم - حق حاکمیت ملی قابل تقسیم نیست
۷۹	فصل سوم - اراده عمومی ممکن است اشتباه کند
۸۲	فصل چهارم - حدود قدرت هیأت حاکمه
۸۸	فصل پنجم - حق حیات و ممات
۹۱	فصل ششم - قانون
۹۶	فصل هفتم - قانون نویس
۱۰۱	فصل هشتم - ملت
۱۱۱	فصل نهم - چگونه قانون نویس تشکیلات می دهد
۱۱۴	فصل دهم - انعام قرآن
۱۱۷	کتاب سوم
۱۱۹	فصل اول - حکومت
۱۲۸	فصل دوم - اصلی که سبب پیدایش انواع حکومت ها می شود
۱۳۱	فصل سوم - انواع حکومت ها
۱۳۳	فصل چهارم - دموکراسی
۱۳۶	فصل پنجم - حکومت اشرافی
۱۳۹	فصل ششم - حکومت سلطنتی
۱۴۷	فصل هفتم - حکومت مختلط
۱۴۹	فصل هشتم - هر نوع حکومتی برای هر مملکتی مناسب نیست
۱۵۵	فصل نهم - نشانه های حکومت خوب
۱۵۷	فصل دهم - زیاده روی ها و فساد حکومت
۱۶۱	فصل یازدهم - مرگ هیأت سیاسی
۱۶۲	فصل دوازدهم - چگونه قدرت هیأت حاکمه برقرار می ماند
۱۶۸	فصل سیزدهم - وکیل یا نماینده ملت
۱۷۳	فصل چهاردهم - تأسیس حکومت قرارداد محسوب نمی شود
۱۷۵	فصل پانزدهم - ایجاد حکومت
	فصل شانزدهم - وسایل جلوگیری از دست اندازی های حکومت و ایجاد مانع
۱۷۷	در مقابل غضب قدرت

۱۸۱	کتاب چهارم
۱۸۳	فصل اول - اراده عمومی از بین نمی رود
۱۸۶	فصل دوم - دادن رأی
۱۹۰	فصل سوم - انتخابات
۱۹۲	فصل چهارم - کمیسیون های مجامع ملی روم
۲۰۶	فصل پنجم - تریبونا
۲۰۹	فصل ششم - حکومت دیکتاتوری
۲۱۳	فصل هفتم - دستگاه سانسور
۲۱۶	فصل هشتم - کلی مدنی یا مذهب کشوری
۲۳۱	فصل نهم - نتیجه

مقدمه مترجم

۱- قرارداد اجتماعی یکی از مهم‌ترین کتب سیاسی و اجتماعی است. اهمیت این کتاب فقط به واسطه مطالب مندرج در آن نیست بلکه بیش‌تر به سبب تأثیری است که آن مطالب در تاریخ بشر داشته است. در حقیقت انقلاب کبیر فرانسه بیش‌تر به دست پیروان روسو انجام گرفت؛ اینان بعد از خراب کردن عمارت کهنه اجتماعی دو هزار ساله فرانسه، بنای تازه‌ای را پی ریختند که پایه آن بر روی افکار و عقاید روسو گذاشته شد (رجوع شود به تأثیر قرارداد اجتماعی). بعدها تمام ممالکی که حکومت مشروطه یا پارلمانی پیدا کردند در تدوین قانون اساسی خود از اولین قانون اساسی فرانسه تقلید نمودند و اصول کلی حق حاکمیت ملی، آزادی، مساوات، تفکیک قوای سه‌گانه مقرر شده، مجریه قضاییه و غیره را از همان قانون اقتباس نمودند و می‌دانیم که قانون مزبور مطابق نظریات روسو در قرارداد اجتماعی تنظیم شده است.

انقلاب کبیر فرانسه صرف‌نظر از تغییرات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و غیره که در خود کشور فرانسه داشته، در باقی دنیا نیز تأثیری عظیم به جا گذاشته است. جنگ‌های ناپلئون، کنکره وین، نهضت‌های آزادی‌خواهی که گاهی با استقلال‌طلبی توأم بوده، از سال ۱۸۳۰ به بعد در بلژیک، اتریش و مجارستان و بعضی از کشورهای دیگر اروپا به وقوع پیوست. جنبش‌های ملی استقلال‌طلبان و وحدت‌خواهان ایتالیا و آلمان که منجر به تشکیل دولت واحد ایتالیا و

امپراتوری آلمان گشت، تمام این ها کم و بیش نتیجه آن انقلاب است. از طرف دیگر کلیه نهضت های اجتماعی که در دنیا پیدا شده و تا امروز در حال تحول و تکمیل بوده است، از قبیل سوسیالیسم، کمونیسم و غیره، به طور مستقیم یا غیرمستقیم زائیده انقلاب فرانسه است. بنابراین با در نظر گرفتن تأثیر کتاب قرارداد اجتماعی در انقلاب فرانسه، باید اقرار کنیم این رساله کوچک یکی از بزرگ ترین آثار فکر بشر است.

۲- این کتاب را از نسخه ای که آقای بولاون^۱ استاد فلسفه در پاریس حاشیه و تفسیر نموده است ترجمه کرده ایم - نسخه مزبور شامل مقدمه بسیار مفصلی است، ولی ما فقط یکی از فصل های آن را که راجع به تأثیر قرارداد اجتماعی است ترجمه نمودیم. علاوه بر این تقریباً تمام توضیحاتی را که برای فهمانیدن مطالب مشکل متن کتاب نگاشته است در پانویس صفحه ها درج کردیم.

۳- روسو به سه علت خیلی مشهور است.
الف. با قرارداد اجتماعی در پیدایش و سیر انقلاب کبیر فرانسه دخالت تام داشته است.

ب. با کتاب امیل^۲ پایه آموزش و پرورش جدید را بنا نهاده است که به تدریج دیگران تکمیل نموده اند.

ج. با رمان نوول هلونیز^۳ و مخصوصاً اعترافات^۴ سبک های جدیدی در ادبیات فرانسه ایجاد کرده است که بعدها کامل تر گشته منجر به انقلاب ادبی معروف رمانتیک^۵ شده است.

بنابراین می شود گفت این فیلسوف شهیر، نه فقط یکی از بزرگ ترین نویسندگان فرانسه بلکه یکی از مردان نامی روزگار می باشد، که شناختن او بر

1. Mr Beaulavon

2. Emile

3. Nouvelle Héloïse

4. Les. Confessions

5. Romantique

تمام روشنفکران لازم است، به همین مناسبت ما شرح مفصلی از زندگانی و افکار او را در مقدمه کتاب نگاشتیم.

۴- در کتاب قرارداد اجتماعی تناقضاتی چند یافت می شود که بیش تر آن ظاهری است ولی سبب مشاجره بین مخالفین روسو و طرفداران او شده است. خوشبختانه محققین فرانسوی و اروپایی بسیاری از این تناقضات را رفع نموده نشان دادند که افکار روسو به هم مربوط است و تشتتی که در آن دیده می شود با تعمق کافی از بین می رود (رجوع شود به: روسو و افکار او). مثلاً آقای بولاون در مقدمه همین نسخه که ما ترجمه کرده ایم فصل بسیار مبسوطی راجع به تناقضات قرارداد اجتماعی نوشته است. این دانشمند اشکالاتی را که متوجه روسو می کنند بیان نموده، به تفصیل در آن بحث کرده و بی اساس بودن بیش تر ایرادات را نشان داده است. بدبختانه ما موفق نشدیم آن فصل را ترجمه کنیم. کسانی که بخواهند در این موضوع مطالعه بیش تری بنمایند می توانند به کتاب مزبور رجوع کنند.^۱

می گوئیم در مندرجات قرارداد اجتماعی تناقض زیادی یافت نمی شود و مطالب آن به هم مربوط است، لیکن نمی گوئیم افکار روسو تماماً صحیح است، زیرا قضاوت در عقاید این مرد بزرگ از حدود بصیرت ما خارج است.

همین قدر یادآوری می کنیم که قرارداد اجتماعی بیش تر حاوی نظریات سیاسی است: روسو راجع به تشکیل حکومت در جوامع مختلف و طرق اداره کشورها نظریاتی اظهار داشته، دستوراتی داده است که بعضی از آن ها در کشور فرانسه و جاهای دیگر دنیا اجرا گشته است، و بعضی دیگر با مناسب بودن شرایط مکانی و زمانی قابل اجراست. لیکن با وجود این که در عنوان کتاب کلمه «اجتماعی» قید شده است، مؤلف شهیر آن فقط بعضاً به مسایل اجتماعی و اقتصادی اشاره کرده است. راست است که روسو مالکیت را مهم ترین مسئله

اجتماعی و علت العلل اختلافات طبقاتی دانسته است (رجوع شود به روسو و افکار او)، راست است که سرچشمه تمام نهضت‌های رنجبران و زحمتکشان دنیا، تمام خواسته‌های احزاب دست چپ و افراطی، تمام مبارزاتی که از صد سال پیش تا امروز بر علیه ثروت و مالکیت انجام گرفته است را باید در افکار روسو جست‌وجو نمود (رجوع شود به روسو و افکار او)، لیکن فیلسوف ژنو در مسایل اجتماعی مرام روشن و واضحی ندارد، و برای طرفداران اصلاحات اجتماعی برنامه قطعی و تحریکی تعیین نکرده است، بنابراین هیچ‌یک از مکتب‌های سوسیالیستی و کمونیستی و غیره خود را منتسب به روسو نمی‌دانند.

به هر حال کتاب قرارداد اجتماعی منبع بسیاری از عقاید سیاسی و اجتماعی محسوب می‌شود و در سیر تاریخ گیتی دخالتی به سزا داشته است. بنابراین شناختن آن برای طبقات روشنفکر و آزادیخواه لازم است، و از همین منظر است که به ترجمه آن مبادرت ورزیدیم.

تهران: اول فروردین ۱۳۲۵

غلامحسین زیرک‌زاده